

DE JOGLARS, BALLARINES I SALTIMBANQUIS

Seu de Lleida: Uns saltimbanquis fan ballar l'ós.

El fet de que la major part de les representacions artístiques romàniques es donin en edificis religiosos (esglésies i monestirs) i en objectes dedicats al culte (davants d'altar, imatges, vasos sagrats, etc.) no ens ha de fer creure que en el món romànic es vivia únicament pensant en la vida eterna i en la salvació de l'ànima. També el divertiment -sà i no tan sà- hi tenia cabuda. Avui ens referirem a una de les formes d'entreteniment que tenim més ben documentades: els joglars i les seves activitats, tant les pròpies, com les que, més o menys emparentades, també exercien.

No s'ha de confondre joglar amb trobador, tot i que en certs casos poden donar-se les dues activitats en una mateixa persona. Trobador és el poeta que compona; i el joglar (que n'és

el seu complement indispensable en un món que desconeix la impremta i en el que la majoria de gent no sap de lletra) canta i recita arreu la composició dictada pel trobador. El joglar recita també llegendes èpiques, romanços i narracions festives, (d'un caire més aviat picant i pujat de to aquestes darreres: manlevades moltes vegades als "fabliaux" francesos, quasi sempre descarats i algunes vegades fins i tot obscens). No en té prou, però amb això, perquè el joglar, a més a més, per completar el repertori actua com un artista de circ d'avui dia: fa malabarismes i acrobàcies, com veiem en un capitell de la Catedral de Tarragona; exhibeix animals domesticats: simis, ossos o ca-

Sant Cugat del Vallès: Dones que dansen cap per avall.

Biblia de Roda: El festi de Nabucodonosor.

bres, o bé encanta serpents, com veiem en uns capitells de la Seu de Lleida, etc. Els joglars amb els seus jocs i les joglaresses amb les seves danses entretenien els personatges que els acollien als seus castells i palaus. La dansa era una de les activitats més estimades. Una escena molt coneguda és la que hi ha a un capitell del claustre de Santa Maria de l'Estany, en la que un joglar toca una viola i amb el peu marca el ritme de la dansa que executa una joglaressa cofada amb un barret un bon xic estrafolari i proveïda d'uns cròtals per acabar de marcar-se el ritme. Una baiadera, amb les seves contorsions, la tenim a la Seu de Lleida. L'escena d'una dona que balla cap per avall la trobem als claustres de Sant Cugat i de Sant Pere de Galligans; a Sant Pere de Galligans la dansa de la ballarina és pre-

senciada per un bisbe, cobert amb mitra, un cavaller, i una dama. A un capitell de Sant Martí de Canigó s'hi representa la dansa de les espases, executada per dones; una de les danzadores, amb el vestit abaixat fins a sota de la cintura, sembla que s'insinuï impúdicament; l'artista pretengué accentuar el naturalisme de la representació, incrustant uns granets de plom a la sina nua de la ballarina.

No tots el joglars, però, eren iguals: n'hi havia uns, més refinats, que es dedicaven a cantar i narrar; i uns altres que s'assemblaven més als nostres saltimbanquis. És interessant una composició feta pel trobador Guerau de Cabrera als voltants de

Sant Martí del Canigó. Dansarina mig nua.

1170 i dirigida a un seu joglar anomenat Cabra, en la que li fa retret de que desconeix l'ofici de joglar i l'insultueix en allò que caldria que sabés. La composició, com totes les dels trobadors encara que fossin catalans, està escrita en occità i es titula "Ensenhament" (Ensenyament). L'obra és llarga, però ens referirem ara només al tros on s'esmenten les feines pròpies del joglar; diu així: "Toques malament la viola i des de que comences fins que acabes, cantes pitjor. Al meu entendre no saps acabar amb la tonada amb que ho fan els bretons. Mala-

Catedral de Tarragona: Dansaire contorsionista.

Santa Maria de l'Estany. Dansa cortesana.

ment t'ensenyà qui va mostrar-te a moure els dits i a marejar l'arc. No saps ballar ni fer jocs de mans, com fan els joglars gascons. No et sento declamar mai ni sirventesos ni balades". Aquestes recomanacions, com veiem, tot i que van dirigides a un joglar líric, ja que no mencionen aquelles activitats pròpies dels malabaristes i saltimbanquis, proposen al joglar que balli i faci jocs de mans. Això vol dir que possiblement el joglar recitador i cantaire pur devia ser difícil de trobar. Ens abonen aquesta suposició dues composicions que un segle més tard (a la segona meitat del segle XII) escriu el també trobador Cerverí de Girona. En la primera reconeix -i li sap greu- haver d'actuar a vegades com a joglar per guanyar-se

la vida: "M'entja molt anar de cort en cort, a fer de joglar, haver de suplicar als porters i sofrir vilania", traduiem. I en l'altra recomana a un joglar que abans de morir es confessi i abandoni la joglaria ja que, segons ell, "pecar i malpensar cada dia distreuen l'home i el condueixen pel mal camí, a més que el joglar porta una vida tan deshonorosa que l'omple de vergonya i li fa sofrir vilania".

Ens ha semblat oportú il·lustrar aquesta breu narració amb la pàgina de la Bíblia de Sant Pere de Roda on hi figura el festí de Nabuconodosor, amenitzat amb una fastuosa exhibició joglaresca: mentre diversos joglars toquen instruments músics de vent, corda i percussió, tres d'altres fan malabarismes: l'un s'empassa un coltell, el segon balla cap per avall sobre una espasa; i el tercer fa anar enlaire una ganiveta i tres boles. Un joc semblant l'executa un joglar que veiem pintat a la paret lateral de Sant Joan de Boí; en aquesta escena hi trobem també un joglar que fa música a la dreta; i a l'esquerra, molt malmés n'hi ha un altre que sembla que dansi sobre d'una espasa.

Com veiem, les ganes de fer gresca i de divertir-se són de tots els temps; i també sempre, i en qualsevol circumstància, hi ha qui es diverteix honestament i qui busca, en un erotisme més o menys accentuat, altres formes de passar l'estona. □